

חשון התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

המסרים הנלמדים מקניית מערת המכפלה

לפרשות חיי שרה (על פי שיעורים של הרב יונתן גרוסמן והרב אמנון בזק)

1. בראשית כ"ג, יז-יח:
וַיִּקַּם שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשָּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב. לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ. לְאַחַר סִיכּוּם הַחֵלֶק הַקְּנִינִי, מִסַּכֵּם הַכְּתוּב אֵת קְבוּרַת שָׂרָה בַּמְעָרָה.

2. בראשית כ"ג, יט:
וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעַרַת שָׂדֵה הַמִּכְפֵּלָה עַל פְּנֵי מִמְרָא הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּזֹאת לְמַעֲשֵׂה נַחְתָּם הַסִּיפּוּר עַל שְׁנֵי צַדִּדּוֹ - הַקְּנִינִין וְהַקְּבוּרָה - וַיִּשְׁנֶה צִיפִיָּה בְּרוּרָה שַׁעַם פְּסוּקֵי הַחֲתִימָה הַלְלוּ יִסְתִּיִּים גַּם הַסִּיפּוּר. אֲלֵא שְׁלִמְרַבָּה הַהַפְתָּעָה, חוֹזֵר הַכְּתוּב וּמִסַּכֵּם אֵת הָאִקְטָה הַקְּנִינִי בְּשֵׁנִית.

3. בראשית כ"ג, כ:
וַיִּקַּם הַשָּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזַת קְבֹר מֵאֵת בְּנֵי חַת

מה צורך יש בחתימה זו? והלוא אין היא מוסיפה מאומה על מה שנאמר כבר שני פסוקים קודם לכן! יתר על כן: לא זו בלבד שאין כל חידוש בפסוק כ, נדמה שבפסוק זה חוזרת התורה באותן המילים בדיוק על מה שכבר נאמר בפסוקים יז-יח - אם כי כעת מובא עיקר העניין בלבד, בלא הלשון החוזית-המשפטית הארוכה שאפיינה את הפסוקים הנ"ל.

בתחילת פרשת השבוע אנו קוראים על פטירת שרה אמנו. והנה, עצם אזכור פטירתה ושנות חייה הוא דבר מפתיע, שהרי התורה אינה נוהגת כך לגבי שאר האימהות. פטירת לאה אינה נזכרת בכתוב כלל, ואף פטירתה של רחל נזכרת בפירוש רק בגלל חשיבות הסיפור המתלווה לפטירתה: קבורתה בדרך בית לחם (ולא במערת המכפלה שבחברון) ולידת בנימין. באשר לפטירת רבקה, אף זו אינה נזכרת בפירוש, אלא שחז"ל פירשו כי אזכור פטירתה של "דבורה מינקת רבקה" לאחר קיום נדרו של יעקב בבית אל (ל"ה, ח) רומז למעשה לפטירת רבקה עצמה. ואולם, גם אם כנה פרשנות זו, אין היא אלא מחזקת את התופעה המתמיהה, שהרי עולה מכאן כי התורה נמנעת בבירור מלציין במפורש את פטירות אמותינו, וגם כשהיא רוצה לעשות כן, היא עושה זאת ברמז עקיף בלבד.

נמצא אפוא שבעצם אזכור פטירתה של שרה וקבורתה יש חריגה מן המקובל. למעשה קשורה תופעה זו במישרין בשאלה נוספת העולה ביחס לפרשייה הראשונה שבפרשת השבוע: מהו הנושא המרכזי של הסיפור? האם הכתוב מבקש להשמיענו על אודות פטירת שרה וקבורתה, או שמא זהו רק סיפור רקע לנושא האמתי של הסיפור - קניית מערת המכפלה?

ברור ששני נושאים אלו קשורים באופן עמוק זה בזה - שהרי כל עצמו של קניין המערה לא בא אלא לשם קבורתה של שרה - וממילא קשה מאוד להפריד ביניהם. ובכל זאת, לדעת הרב יונתן גרוסמן, ניתן לראות באחד משני הנושאים הללו את הנושא העיקרי שמבקשת התורה ללמדנו, ואת חברו - כנספח לו בלבד.

לדעתו, זהותו של הנושא המרכזי ניכרת בפסוקי החתימה של הפרשייה הנידונה. תחילה מסכם הכתוב את קניין המערה.

כי אם לשום דבר מה אחר - לשם סיפור קנייתו של מערת המכפלה על ידי אברהם.

5. כך פירש רשב"ם בתחילת פרשתנו:

אף על פי שבשאר נשים לא נתפרשו ימי חייהן, בשרה הוצרך לפרש. בשביל שהוצרך להזכיר מיתתה בשביל קניין המערה.

ממילא יש לנו לדון במשמעותו של סיפור קניית המערה: מדוע דבר זה כה חשוב, עד כדי האריכות היתרה שמאריך הכתוב בתיאור המשא ומתן בין אברהם ובני חת? לשם השוואה, קניית חלקת השדה בשכם על ידי יעקב מתוארת בכתוב בפסוק אחד בלבד (ל"ג, יט)! סביר להניח שגם שם נערך משא ומתן ארוך, בדומה לזה שאנו פוגשים בקניית מערת המכפלה, ובכל זאת מסתפקת התורה בסיכום התוצאה הסופית.

6. בראשית ל"ג יט:

יט וַיִּקַּח אֶת-חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה-שָׁם אֶהְלוּ מִיַּד בְּנֵי-חֲמוֹר אֲבִי שָׂכָם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה. כ. וַיֵּצֵב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ א-ל-אֶ-לְקִי יִשְׂרָאֵל
אף קניין גורן ארונה היבوسی על ידי דוד (מקום המקדש!) מתואר בקיצור רב יחסית לפרשתנו.

7. שמ"ב כ"ד יח-כה:

יח וַיִּבְאֵ-גֹד אֶל-דָּוִד, בַּיּוֹם הַהוּא; וַיֹּאמֶר לוֹ, עֲלֵה הָקֵם לְה' מִזְבֵּחַ, בְּגֵרֶן, אַרְנִיָּה (אַרְוֹנָה) הַיְבֹסִי. יט וַיַּעַל דָּוִד כְּדָבַר-גֹּד, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'. כ. וַיִּשְׁקֶף אַרְוֹנָה, וַיֵּרָא אֶת-הַמֶּלֶךְ וְאֶת-עַבְדָּיו, עֹבְרִים, עָלָיו; וַיֵּצֵא אַרְוֹנָה, וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ אֲפָיו אֶרְצָה. כא וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה, מַדּוּעַ בָּא אֶל-דָּוִד-הַמֶּלֶךְ אֶל-עַבְדָּיו; וַיֹּאמֶר דָּוִד לְקַנּוֹת מַעֲמָד אֶת-הַגֵּרֶן, לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ לְה', וְתַעֲצֵר הַמַּגֵּפָה, מֵעַל הָעָם. כב וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה אֶל-דָּוִד, יִקַּח וַיַּעַל אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו; רֵאה הַבָּקָר לְעֵלֶה, וְהַמֹּרְגִים וְכָלִי הַבָּקָר לְעֵצִים. כג הַכֹּל, נָתַן אַרְוֹנָה הַמֶּלֶךְ--לַמֶּלֶךְ; וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה אֶל-הַמֶּלֶךְ, ה' אֶל-לִקְיָד יִרְצֶךָ. כד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-אַרְוֹנָה, לֹא כִּי-קִנּוּ אֶקְנֶה מֵאוֹתָךְ בְּמַחִיר, וְלֹא אֶעֱלֶה לְה' אֱלֹקִי, עֲלוֹת חֲנָם; וַיִּקַּח דָּוִד אֶת-הַגֵּרֶן וְאֶת-הַבָּקָר, בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים. כה וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לְה', וַיַּעַל עֲלוֹת וּשְׁלָמִים; וַיַּעֲתֵר ה' לְאַרְצָה, וְתַעֲצֵר הַמַּגֵּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל.

לכן עלינו לנסות ולהבין, מה מסתתר, מאחורי המשא ומתן בשער העיר, שכה חשוב לתורה להדגישו?

"תנו לי"

הרב גרוסמן מצביע על ביטוי עמום שאומר אברהם בראשית המשא ומתן.

8. בראשית כ"ג, ד:

גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחְזַת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנַי

4. נקל לעמוד על הדמיון בין שני הסיכומים הללו:

<u>חתימה שנייה (כ)</u>	<u>חתימה ראשונה (ז-יח)</u>
וַיִּקַּם	וַיִּקַּם שָׂדֶה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא
הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בוֹ	הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בוֹ
	וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב
לְאַבְרָהָם לְאַחְזַת קֶבֶר	לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה
מֵאֵת בְּנֵי חַת.	לְעֵינַי בְּנֵי חַת בְּכָל בְּאֵי שְׁעַר עִירוֹ.

ומדגיש הרב יונתן גרוסמן, שניכר שהסיכום הראשון כולל בתוכו עניינים משפטיים, אשר נעדרים מהסיכום השני:

- זיהוי מדויק של השדה ("שדה עפרון / אשר במכפלה / אשר לפני ממרא")
- מה כלול במעשה הקניין ("וכל העץ אשר בשדה...")
- התכלית מצוינת בפרספקטיבה המשפטית שלה ("למקנה")

בניגוד לסיכום השני, שבו היא מצוינת באספקט האישי ("לאחזת קבר"), ובסיום נזכרים בני חת כעדים וכוונתנים תוקף לעסקה ("לעניני בני חת").

רשב"ם (בפירושו לכ"ג, יח) ראה בהבדל זה פער כרונולוגי: תחילה הפכו השדה והמערה לקניינו של אברהם, ורק לאחר קבורת שרה הפכו גם לאחוזת הקבר שלו

ואולם, עם כל ההבדלים הללו עדיין עומדת בעינה השאלה: מה צורך יש בסיכום נוסף של הקנייה, אם אין מתחדש בו דבר (למעט, כאמור, הפרספקטיבה היותר אישית)?

לדעת הרב יונתן גרוסמן, בחזרה זו מבקש הכתוב להכריע בשאלה שבה אנו עסוקים: הסיפור אינו מסתיים בקבורת שרה, מפני שלא זו תכליתו; והוא שב ומזכיר את קניין השדה והמערה, מפני שזהו עיקר הסיפור - ראשית קניינו של אברהם בארץ כנען. על מנת להדגיש דבר זה חוזר הכתוב על הסיכום שנאמר כבר, הסיכום הקנייני, ובכך הופך הוא את תיאור קבורת שרה לסיפור רקע בלבד - אם גם סיפור שהוא הכרחי להבנת מעשה הקניין.

לאור זאת ניתן להבין מדוע נזקק הכתוב לספר על פטירת שרה, בשונה משאר האימהות. כסיפור פטירתה של רחל, גם סיפור פטירתה וקבורתה של שרה לא לשום עצמו בא,

בני חת רואים בבקשת אברהם תעודת כבוד להם, שהרי "נשיא א-להים" הוא בתוכם. יותר מכך: בהחלט ייתכן שכל משפחה רצתה בסתר לבה כי אברהם יבחר בקברה המשפחתי; הדבר יורה על יצירת קשר אינטימי עם אברהם, ששמו - כך מסתבר - כבר הולך לפניו, ובנוסף לכול, הלוא הוא עשיר ביותר...

העובדה שבני חת אכן הבינו את דבריו של אברהם כפי ההבנה השגויה, שאליה כיוון אותם, עולה משני לשונות בניסוח דבריהם. ראשית, המילים "במבחר קברינו קבר את מתך" מורות שהקבר יישאר עדיין בבעלותם של בני חת, אלא שאברהם מוזמן לבחור לו קבר כאשר חפץ לבו לקבור בו את אשתו. כך עולה גם מן התכלית שהם מציינים בהמשך דברי ההסכמה שלהם - "איש ממנו [=מאתנו] את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך [=בשביל לקבור את מתך]": התחושה העולה מניסוח זה היא שבני חת מתייחסים למתן רשות לקבורה, ואין הם מעלים על דעתם העברת בעלות כלשהי.

(הערה: רד"ק מבין את דברי אברהם באופן שונה)

11. רד"ק בפירושו לכ"ג,ו:

"והיה דעתם שישאל מהם, שיתן אחד מהם לו מקום בקברו לקבור את מתו. ולא כן שאל, אלא שתהיה לו אחוזה ידועה לו ולמשפחתו לקבור שם מתייהם, לא שיקבר מתו בקבר אחרים"

בכך מסתיים השלב הראשון בדיאלוג המשפטי, וכפי הנוהג המקובל אברהם משתחוה "לעם הארץ, לבני חת" - ומיד ממשיך ומסביר את כוונתו.

12. בראשית כ"ג, ח-ט:

שָׁמְעוּנִי וּפְגְעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צַחֵר. וַיִּתֵּן לִי אֶת מַעְרַת הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר לֹא אֶשֶׁר בְּקִצָּה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזַת קֶבֶר.

שוב חוזר אברהם על השימוש בשורש נת"ן ("ויתן לי"), אלא שהפעם הוא מבאר את דבריו: "בכסף מלא יתננה לי!! במילים אלו מסביר אברהם לראשונה לבני חת את טיבו האמתי של המשא ומתן: לא בנתינת רשות "עמכם" עסקינן, כי אם בקניין מערה "בתוכם".

השלב המתבקש הבא (כמובן לאחר השתחויה מנומסת נוספת) הוא, ממילא, הסכמה על גובהו של מחיר המערה. עפרון, בדרכו הערמומית, מכניס לתוך החוזה גם את השדה - מה שמעלה מאוד את המחיר - והמכר מסתיים לו.

לאור דברינו יש לשקול בזהירות כיצד יש להבין את הצעת עפרון (בתחילה): "השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה, לעיני בני עמי נתתיה לך קבר מתך". תיאורטית יש מקום להעלות את האפשרות שעפרון חוזר כאן להבנה המוטעית. ברם, נראה יותר שכאן הוא מציע לאברהם - לפחות למראית עין - את השדה ואת המערה כמתנת חנם.

בתחילה מדגיש אברהם כי הוא "גר ותושב", ועל כן אין לו חלקת ארץ משל עצמו שבה יוכל לקבור את אשתו. עובדה זו מציבה את אברהם בפני קושי ברור בניהול משא ומתן שקט ושלי, שהרי מתו מוטל לפניו, ועליו לדאוג בדחיפות לקבורתו. ובכל זאת מדגיש אברהם עובדה זאת בפתח דבריו, ובכך גורם להמשך דבריו להישמע כבקשת טובה מאת בני חת.

לדעת הרב גרוסמן, דבר זה חשוב ביותר להבנת המשך דבריו: "תנו לי אחזת קבר עמכם". כיצד יש להבין את הבקשה "תנו לי"? האם אברהם רומז למתנה? קשה להניח שלכך מתכוון אברהם, וסביר מאוד שגם לבני חת אין ספק כי אברהם אינו מתכוון לבקש כי תינתן לו חלקת אדמה חנם אין כסף רק מפני שהוא צריך לקבור את אשתו.

ואולם, ישנה גם אפשרות נוספת, שהיא אולי האפשרות הפשוטה ביותר: תנו לי אחוזת קבר, מבקש אברהם, על מנת שאוכל לקבור את שרה באחוזה זו. לפי זה, אין אברהם אומר דבר על העברת בעלות; אחוזת הקבר תישאר בידי המשפחה החתית. לשון אחר: ניתן להבין את דברי אברהם כבקשת רשות לקבורה בלבד. אברהם עצמו, כך נדמה, מעודד פרשנות זו בהוסיפו את המילה "עמכם". ונמצא שמשמעותם הפשוטה של דבריו היא שהוא מעוניין כי משפחה כלשהי תתיר לו לקבור את אשתו 'עמהם', בקבר המשפחתי, שהרי צריך הוא לקבור מתו מלפניו. פירוש זה מתחזק גם לאור דברינו לעיל כי עצם הצגת אברהם את עצמו כ'גר ותושב' בפתח נאומו משרה אווירה של בקשת טובה: אם בטובות עסקינן, הרי שהפירוש המוצע לבקשתו של אברהם הוא הפירוש הפשוט והמתבקש.

כשלעצמו הביטוי "תנו לי... עמכם" הוא ביטוי דו-משמעי, והדבר בא לידי ביטוי בתרגומים השונים לפסוק זה.

9. יש שתרגמו אותו מילולית:

"give me a burial plot with you"

יש שתרגמוהו מתוך ההקשר הרחב של הפרק

"sell me a burial site among you"

ברם, דווקא התרגום השני, שביקש להתחשב בסיטואציה הנידונה בכתוב, 'איבד' למעשה את האפשרות לפרש את דברי אברהם כבקשת רשות.

כאמור, נראה שאברהם דווקא מעוניין בפרשנות השגויה לדבריו, וכך אמנם הבינו בני חת את בקשתו.

10. בראשית כ"ג,ו:

שָׁמְעוּנִי אֲדֹנָי נְשִׂיא אֶ-לֵהִים אֶתְּהָ בְּתוֹכְנוּ, בְּמַבְחַר קְבָרֵינוּ קֶבֶר אֶת מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קְבָרוֹ לֹא יִכְלֶה מִמֶּךָ מִקְבֵּר מֵתְךָ

בתחילה נראה כי אברהם מעוניין ליצור שותפות עמוקה עם יושב הארץ, עם בני חת. שותפות הקשורה בקבר היא שותפות עולם, שהרי אין לך בעולם הזה דבר נצחי יותר מן המת. המת לא יזוז עוד ממקומו, וסביר שאף יתקמו יחסים קבועים בין מקום קבורתו ובין משפחתו, אשר תעלה לקברו וגם תבקש להיקבר בסמיכות אליו. השותפות העולה בתודעתנו לנוכח קריאת בקשתו של אברהם היא אפוא שותפות משמעותית ביותר!

והנה, מיד עם המשך דבריו של אברהם נאלצים אנו לדחות פרשנות זו של בקשתו; ליתר דיוק, לא אנו דוחים אותה, כי אם אברהם עצמו, המסביר לבני חת כי התכוון לנתינה "בכסף מלא". באמירה זו מתבררת טעותנו בדבר פרשנות הביטוי "תנו לי", ובד בבד מתבררת טעותנו לגבי התזה כולה.

13. הרב גרוסמן:

אברהם אינו מעוניין ליצור שותפות עם יושבי הארץ, עם בני חת; אדרבה, הוא דחה את הצעתם לקבור 'עמם' את אשתו, וקנה בכסף מלא חלקת אדמה שתהיה אך לו ולזרעו.

במובן זה יש קשר יסודי בין סיפור קניית המערה על ידי אברהם לבין הסיפור הבא - שליחת עבד אברהם לחרן למצוא אישה ליצחק. גם בסיפור זה מדגיש אברהם לעבדו: "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב" (כ"ד, ג).

בפרשת חיי שרה מתחלף דור המייסדים, הדור הראשון של משפחת האבות, בדור השני. הפרשה מספרת על פטירתם של אברהם ושרה ועל כניסת יצחק ורבקה לנעליהם לשם המשך בנייתה של משפחת אברהם. והנה, הדברים האחרונים שעושה אברהם בחייו (וליתר דיוק: המעשים האחרונים שמספרת לנו התורה אודותיו) כרוכים שניהם בהתנתקות מיושבי הארץ: אברהם לא קבר את אשתו עם בני חת, ולא השיא את בנו לאישה מבנות הכנעני.

הדגש של המקרא על הקנין בארץ ישראל

פרשתנו היא אחת הדוגמאות לחשיבות הרבה המיוחסת לקניינים בארץ ישראל במקרא. בכל מקום שמוזכר קניין שכזה, הוא מתואר בפירוט רב, תוך הקפדה על ציון פרטים שונים, ובעיקר - ציון מחיר הקרקע. כפי שראינו לעיל פרק כ"ג כולו מוקדש למשא ומתן הממושך שהתנהל בין אברהם לבין עפרון החתי. בסופו של הפרק מדגישה התורה, חזור והדגש.

14. בראשית כ"ג טז-כ:

"... וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת, ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. ויקם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא, השדה והמערה, אשר בו וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב,

היבדלות מיושבי הארץ

מה משמעות הבלבול שיצר אברהם בנאומו מול בני חת? מדוע לא פירש כבר בתחילת דבריו את כוונתו האמתית - קניין חלקת אדמה? קשה להניח שמדובר בבלבול לא-מתוכנן, שהרי אברהם, כפי שראינו, מעודד בדבריו את ההבנה השגויה!

לדעת הרב יונתן גרוסמן, יש לחשוב על שאלה זו בשני מישורים שונים:

- ראשית יש לחשוב על כך מבחינת התפתחות הסיפור: מה תורם בלבולם של בני חת לעצם המשא ומתן ולהמשך ההידיונות של אברהם עמם.
- שנית, יש לדבר זה גם משמעות ערכית, הנושאת בחובה מסר שאליו רומז הסיפור.

מבחינת התפתחות הדיאלוג בין אברהם ובני חת, נראה בעיניי כי העמימות שיצר אברהם בדבריו נוטלת חלק ברטוריקה המובנית של נאומו. חשוב לאברהם להציג את בני חת כחבריו וכשכניו הטובים, שלא ייתכן כי יסרבו לו בבקשו מהם טובה בשעתו הקשה. כבר בתחילה מעורר הוא בקרבם תחושת קרבה בהגדירו את עצמו כ"גֵר תושב"; בכך הוא מגדיר למעשה את בני חת כתושבים החזקים, ומובלע בדבריו שהוא רואה עצמו חלש מהם.

אף המשך דבריו מחמיא להם ביותר: אותו אדם שהם רואים בו "נשיא א-לוהים" - ככל הנראה בשל עושרו מזה ובשל מידותיו המיוחדות מזה - מבקש לכרות עמם ברית עולם על ידי קבורה משותפת. אין צורך לומר כי בדבר זה ייקשרו בני חת לעולם עם בית אברהם, שהרי סביר להניח כי בית אברהם יבקשו לקבור את אברהם עצמו, כמו גם את המשפחה כולה, בקבר המשפחתי - אף אם הוא משותף עם משפחה חתית.

בעקבות מחמאה גדולה זו נפתח לבם של בני חת, וגם אם יתברר בהמשך שלמעשה אברהם מעוניין בדבר אחר לגמרי, הרושם הראשוני כבר עשה את שלו והפסיר את הקרח לקראת הסכם מוצלח.

ואולם, לדעת הרב גרוסמן, בדיבורו הדו-משמעי של אברהם מסתתר, כאמור, גם מסר לדורות. כאשר התורה מעלה הבנה אחת על פני השטח אך דוחה אותה מיד לאחר מכן מפני הבנה אחרת, מודגשת בפני הקורא דחייתה של האפשרות הראשונה. במילים אחרות: התורה יכולה להתעלם לחלוטין מאפשרות מסוימת - אלא שאז התורה לא דחתה אפשרות זו אלא פשוט לא התייחסה אליה; אפשרות שנדחית, לעומת זאת, הופכת לחלק מהמסר החבוי של הסיפור, כאמירה השוללת דבר מה - ולדעת הרב יונתן גרוסמן זו גם כוונת הכתוב בהקשר שלנו.

ספר שמואל מסתיים, כרקע לספר במלכים, בקניית הגורן מארונה היבוס. סיפור הקנייה מזכיר לא במעט את קניית השדה ע"י אברהם:

- בשני המקרים פונה אדם מכובד מישראל (אברהם - "נשיא א-להים אתה בתוכנו"; דוד - מלך ישראל) אל נכרי (עפרון, ארונה) בבקשה לקנות חלקת אדמה.
- בשני המקרים מתנהל בין הצדדים רב-שיח מנומס, רצוף השתחויות, כשהמוכר מציע לקונה לקחת הכל בחינם ("השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה" - "יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו").
- בשני המקרים מתעקש הקונה לשלם שקלי כסף במחיר המלא של הקרקע. כאברהם בשעתו, כך גם דוד.

20. שמ"ב כ"ד, כד:

"ויאמר המלך אל ארונה: לא, כי קנו אקנה מאותך במחיר, ולא אעלה לה' א-להי עולות חינם, ויקן דוד את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים."
 [יצויין, כי בעל דברי הימים היה, כפי הנראה, ער להשוואה מכוונת זו, ובתיאור המקביל הוא משתמש בביטוי - "לא, כי קנה אקנה בכסף מלא" (דה"א כ"א, כד) - ביטוי הלקוח ממכירת מערת המכפלה לאברהם.]

מתוך אריכות המקרא בפרטים אלו, משתמע שהתורה מעוניינת להסיר כל ספק בדבר אמיתות המכירה ותקפותה. ידועים דברי חז"ל בעניין.

21. בראשית רבה, פרשה ע"ט, סי' ד:

"ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו' - אמר ר' יודן בר סימון: זה אחד משלושה מקומות שאין אומות העולם יכולים להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם, ואלו הן: מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה - דכתיב: 'וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון...'; בית המקדש - דכתיב: 'ויתן דוד לארנן במקום...'; וקבורתו של יוסף - 'ויקן את חלקת השדה'."

עוד מקום אחד יש, שעליו מסופר כי נקנה.

22. מל"א ט"ז, כג-כד:

"בשנת שלוש ואחת שנה לאסא מלך יהודה, מלך עמרי על ישראל שתיים עשרה שנה ... ויקן את ההר שומרון מאת שמר בככרים כסף, ויבן את ההר ויקרא את שם העיר אשר בנה על שם שמר, אדוני ההר שומרון."
 גם כאן מציין המקרא את המחיר המדויק ששולם עבור קניית העיר.

מעתה, יש לנו ארבעה מקומות שבהם התבצעו קניינים ממוניים של חלקים בארץ ישראל: חברון, שכם, ירושלים

לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל באי שער עירו ... ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני חת."

כפי שהסברנו לעיל, התורה מציינת בהרחבה שאברהם מסרב בעקשנות לקבל את השדה חינם, ותובע לשלם לעפרון את מלוא מחירה. התורה מדגישה שמעמד הקנייה היה "לעיני בני חת בכל באי שער עירו", וחוזרת פעמיים על כך שהשדה "קם" לאברהם למקנה, לאחוזת קבר.

תופעה מעניינת נוספת היא, שבכל המקומות האחרים שבהם נזכרת מערת המכפלה בתורה, שבה התורה ומאריכה - שלא כדרכה - בפירוט הדרך שבה נקנתה השדה.

15. בראשית כ"ה, ט-י:

"ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרון בן צוחר החתי אשר על פני ממרא, השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת, שמה קובר אברהם ושרה אשתו."

וכך גם בבקשת יעקב אבינו, לפני מותו.

16. בראשית מ"ט, כט-לב:

"ויצו אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל עמי, קברו אותי אל אבותי אל המערה אשר בשדה עפרון החתי, במערה אשר בשדה המכפלה אשר על פני ממרא בארץ כנען, אשר קנה אברהם את השדה מאת עפרון החתי לאחוזת קבר, שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו ... מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת."

17. וכך גם בביצוע (בראשית נ', יג):

"וישאו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת קבר מאת עפרון החתי על פני ממרא."

למען האמת, גם במקרים אחרים של קנין קרקע בארץ ישראל בולטת תופעה זו. יעקב קונה מחמור בשכם חלקה שדה, ושוב מציינת התורה את המחיר.

18. בראשית ל"ג, יט:

"ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה."

ולימים, כאשר נקבר שם יוסף, שוב מאריך המקרא ומזכיר את פרטי המכירה.

19. יהושע כ"ד, לב:

"ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה, ויהיו לבני יוסף לנחלה."

ושומרון. ארבעה מקומות אלה - מכנה משותף נוסף להם. ארבע ערים אלה הן ארבע ערי הבירה ששימשו את עם ישראל בתקופות שונות:

חברון - לאחר מותו של שאול, שואל דוד בה' היכן להציב את בירתו.

23. שמ"ב ב', א-יא:

"ויאמר ה' אליו: עלה, ויאמר דוד: אנה אעלה? ויאמר: חברונה - ויעל שם דוד... ויבואו אנשי יהודה וימשחו שם את דוד למלך על בית יהודה... ויהי מספר הימים אשר היה דוד מלך בחברון על בית יהודה שבע שנים וששה חודשים".

שכם - בירתה הראשונה של מלכות ישראל. רחבעם מגיע לשכם כדי שהעם ימליך אותו (מל"א י"ב, א), אך כתוצאה מקבלת עצת הילדים להקשות על עול העם - עצה שעלתה בקנה אחד עם הרצון הא-להי - "למען הקים את דברו אשר דבר ה' ביד אחיה השילוני אל ירבעם בן נבט" (פס' טו) - מתפלגת הממלכה, ובסופו של דבר מומלך ירבעם בשכם, והופך אותה לבירתו (פס' כה).

ירושלים - בירת מלכות ישראל המאוחדת: לאחר מותם של אבנר ואיש בושת, מחליטים זקני ישראל לקבל גם עליהם - כמו אחיהם ביהודה - את מלכותו של דוד. צעדו הראשון של דוד הוא כיבוש ירושלים, והפיכתה לבירתו.

24. שמ"ב ה', ה:

"ובירושלים מלך שלושים ושלוש שנה על כל ישראל ויהודה".

שומרון - שושלת בית עומרי, עם כל רשעותה, היתה השושלת המרכזית והחזקה ביותר שמלכה בשבטי ישראל, ובירתה - בשומרון. ועל כך עמדו חז"ל.

25. סנהדרין ק"ב ע"ב:

"מפני מה זכה עמרי למלכות? מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל, שנאמר: ויקן את ההר שומרון".

26. ומסכם הרב אמנון בזק:

זכות קניית הקרקעות ע"י האבות עמדה לבנים, ובמקומות שנקנו בכסף מלא ללא עוררין - קמו ערי הבירה של ישראל.